

Rola memów w komunikacji społeczeństwa sieci

The role of memes in the communication of the network society

Łukasz Zabrocki

ORCID: 0009-0002-3090-0109

e-mail: lukasz.zabrocki98@gmail.com

Akademia Marynarki Wojennej

Technology is moving forward all the time. The whole pursuit of access to technology means that the dominant type of society is starting to be called the network society. People are starting to spend more and more time in front of their phones or computer screens, browsing the Internet, playing games or chatting. Memes, initially considered to be just funny pictures, are also becoming an integral part of the Internet. The aim of this article is to show the role that memes play in social communication. Starting with that, what a meme is, how memes can be divided, and how they are used in everyday life.

Key words: memes, Internet, communication, role of memes

Inspiracją do stworzenia artykułu było ogólne zainteresowanie tematyką memów, oraz tego, jak potrafią wpłynąć na innych. Memy zaczynają stanowić nieodłączną część ludzkiego życia. Coraz więcej ludzi zaczyna interesować się memami lub tworzyć własne. Zaczynają używać ich zamiennie zamiast wiadomości lub w celach marketingowych, aby zainteresować większe grono odbiorców. Co za tym wszystkim idzie memy zaczynają odgrywać coraz to większą rolę w komunikacji międzyludzkiej. Pomagają przełamać bariery oraz stanowią ciekawy sposób na rozpoczęcie konwersacji. Stanowią one łącznik między ludźmi o podobnych zainteresowaniach, lub w relacjach rodzinnych, stając się integralną częścią życia.

Spoleczeństwo sieci

Wraz z rozwojem technologii zaczęły powstawać całkiem nowe sposoby pozyskiwania informacji. Społeczeństwo zaczęło się przemieniać, przyczyniając się do powstania całkiem nowego tworu zwanego „społeczeństwem sieci”. Twórcą tego pojęcia jest hiszpański socjolog Manuel Castells uważający, że technologia zaczyna w taki sposób ingerować w życie ludzkie, że można zacząć utożsamiać technikę ze społeczeństwem. Za społeczeństwo sieci uznał on typ społeczeństwa, posiadający swobodny dostęp do przepływu informacji, komunikacji czy uczestnictwa w spotkaniach (Castells, 1996). Postęp technologiczny wpływa tak na życie ludzkie, że w końcu osiągnie się stan, że każdy będzie w stałym połączeniu z innymi.

Co to jest mem?

Patrząc na czasy współczesne, jako mem rozumie się połączenie formy graficznej i tekstowej, mającej na celu przekazanie swojego zdania, w prześmiewczy lub dosadny sposób. Mało ludzi zdaje sobie jednak sprawę, że początkowo pojęcie to nie było powiązane z rozrywką. Za twórcę tego pojęcia uznaje się brytyjskiego biologa i teoretyka ewolucji biologicznej Richarda Dawkinsa. Wydał on w 1976 roku popularnonaukową książkę pod tytułem „Samolubny gen”, której treść skupiała się wokół zagadnienia ewolucji. Stwierdził w niej, że na Ziemi pojawił się całkowicie nowy replikator – cząsteczka potrafiąca tworzyć swoje własne kopie – z którym każdy z nas spotyka się bezpośrednio, gdyż replikator ten powiązany jest z przestrzenią ludzkiej kultury. Tworząc nazwę dla tej cząsteczki, postanowił wykorzystać słowo pochodzenia greckiego „mimesis” oznaczającego dosłownie naśladownictwo i nadając mu jed-

nosylabową wersję „mem”. Chciał, by w ten sposób nazwa choć trochę przypominała słowo „gen”, gdyż uważał, że memy tak jak geny rozprzestrzeniają się poprzez przemieszczanie z jednego organizmu do drugiego w sposób naśladowczy. Za przykłady memów podał wszelkiego rodzaju melodie, idee, zwroty, styl oraz przykładowe zdolności rzemieślnicze (Dawkins, 1976). Idea ta przekazywana z jednego organizmu do drugiego zostawała niezmienną, lub ewoluowała, ostatecznie przyjmując formę znaną nam po dziś dzień. Rozwój technologii przyczynił się do sposobu, w jaki memy przekazywane są z jednego punktu do drugiego. Oczywiście mowa tutaj o Internecie, którego ogólnodostępność pozwala nam na łatwy dostęp nie tylko do memów, ale i do wszelkich informacji, które nas interesują. Swoista ogólnodostępność memów jak i Internetu charakteryzuje się tym, że praktycznie każdy, bez względu na wiek ma do tych środków dostęp.

Mem internetowy

Pozostając w sferze Internetowej i replikatorów, przyjrzeć się można internetowej wersji mema, czyli memowi internetowemu. Jest to potoczna nazwa - używana przez internautów - określająca żart internetowy przedstawiony w formie graficznej (Kamińska, 2011). Ten sposób przekazu jest o tyle łatwy, że w ciągu zaledwie kilkunastu sekund możemy wysłać interesującego nas mema do nawet kilkunastu osób. W Polsce również można trafić na osoby, w szerszym zakresie zainteresowanych tematyką memów. Za przykład może tutaj posłużyć postać Magdaleny Kamińskiej, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest autorką książek poświęconych tematyce memów, między innymi „Niecne memy: dwanaście wykładów o kulturze Internetu” oraz „Memosfera: wprowadzenie do cyberkulturoznawstwa”.

Pierwszy mem

Znając już definicję mema i jego początku, nasuwa się pytanie: czy memy powstały dopiero w momencie utworzenia definicji? Otóż za pierwszy udokumentowany mem uznaje się grafikę z satyrycznego magazynu „*The Judge*” wydawanego na Uniwersytecie Iowa. Grafika z 1921 roku składa się z dwóch różniących się od siebie części. Pierwsza przedstawia elegancko ubranego mężczyznę, z dobrze ułożoną fryzurą, stojącego dumnie i podpisem „jak myślisz, że wyglądasz podczas robienia zdjęcia”, druga natomiast przedstawiona jest w bardziej karykaturalny sposób tak, że

wygląda w mniej urodziwy sposób, oraz podpisem „jak jest naprawdę” (Wprost.pl, 2018). Grafikę tę można podpiąć pod popularny schemat „oczekiwania kontra rzeczywistość”, który ma za zadanie porównać ze sobą przeciwieństwa wynikające z tej samej sytuacji. Schemat ten jest o tyle „prawdziwy”, że każdy może utożsamić się chociaż z jednym z przykładów.

Przykładowy podział memów

Poruszając temat różnego rodzaju schematów memów, można stworzyć swego rodzaju podział memów w oparciu na schematy i wartości, jakie mają przekazywać. Należą do niego takie memy jak: klasyczne, „z serii”, fanowskie, tekstowe, historyczne, memy komiksy, „hanuszki” i porównawcze (Wrzalik, 2021). Oczywiście podział ten może znacznie się różnić w zależności od tego, kto taką klasyfikację tworzy. Ten podział został stworzony w oparciu o spotykaną różnorodność na stronach poświęconych tematyce memów.

- **Memy klasyczne.** Do tej klasyfikacji zalicza się memy, które znajdują się w „obiegu” od dłuższego czasu i przedstawiają uniwersalne zachowania i emocje. Przykładem takiego mema są memy z Velociraptorem. Charakteryzują się one dość interesującymi przemyśleniami dotyczącymi otaczającego nas świata (Wrzalik, 2021).
- **Memy „z serii”.** Przedstawiają one różne wariacje tych samych memów lub opartych o taki sam schemat. Przykład stanowi tutaj popularny mem „*This is fine*” przedstawiający antropomorficznego psa w kapeluszu, siedzącego na krześle w płonącym pomieszczeniu i uśmiechając się, wypowiada wyżej wymienione zdanie „*This is fine*” (Wrzalik, 2021).
- **Memy fanowskie.** Jedną z popularniejszych klasyfikacji memów jednocześnie wymagającą od odbiorcy pewnej znajomości danego tego tematu, gdyż tworzone są one w oparciu o konkretne „uniwersum”, na podstawie którego owe memy powstają. Poprzez „uniwersum” rozumiany jest tutaj ogół powiązany z danym serialem, grą, filmem, piosenką, tekstem literackim lub nawet z konkretną dziedziną naukową (Wrzalik, 2021). Ostatni przykład pokazuje, że memy fanowskie są one o tyle ciekawe, że nie muszą być stricte powiązane ze sferą rozrywkową, gdyż wśród doktorów, profesorów czy badaczy danej dziedziny takie memy również powstają. Jak wspomniane wyżej, wymagają one od odbiorcy pewnej

znajomości konkretnego „uniwersum”, gdyż potrafią one być bezpośrednio powiązane z konkretnymi sytuacjami. Oczywiście zdarzyć się może sytuacja, w której fanowski mem przejdzie do popkultury i stanie się popularny wśród osób niezainteresowanych danym uniwersum. Jednym z takich memów jest słynne „*Hello There*” wypowiedziane przez Obi-Wana Kenobiego w filmie „Gwiezdne Wojny: Część III – Zemsta Sithów”.

- **Memy tekstowe.** Przyjmują one formę prawdziwych lub spreparowanych rozmów tekstowych, prowadzonych w żartobliwy sposób. Zwykle jest to fragment rozmowy często mimo wszystko w formie monologu – niejednokrotnie z wyzwiskami skierowanymi w jedną lub obie strony (Wrzałik, 2021). Najpopularniejszym przykładem tego mema jest fragment monologu, w którym jedna z uczestniczek rozmowy tekstowej zarzuca drugiej fałszywość w niecenzuralny sposób, po czym po upływie pewnego okresu czasu zaczyna rozmowę słynnym hasłem „chcesz coś z avonu?”. Mem ten uzyskał taką popularność, że doczekał się różnego rodzaju przeróbek. Dość często używa się tego motywu w odniesieniu do polityków i ich wypowiedzi lub obietnic. Kolejnymi popularnymi memami tekstowymi są rozmowy na linii kupujący-sprzedający na różnego rodzaju forach z ogłoszeniami dotyczącymi kupna, sprzedaży lub wymiany. Rozmowy te również charakteryzuje wulgarność, ale i często uderzająca wręcz niepoprawna polszczyzna i argumenty z puli „dej na bombelka” lub „mam horom curke”.

- **Memy historyczne.** W tym przypadku do czynienia mamy z dość ciekawą mieszanką łączącą ze sobą współczesne wydarzenia z tymi z przeszłości. Przykładem takiego mema może być połączenie jednej ze słynnych wypowiedzi Donalda Trumpa „*This has been the worst trade deal in the history of trade deals, maybe ever*” z wydarzeniem z przeszłości mającego związek z dość nieopłacalną wymianą. Oczywiście samo narzucenie tekstu na zdjęcie byłego prezydenta Stanów Zjednoczonych z wyżej wymienionym tekstem nie wystarczy. Często twórcy tego rodzaju memów łączą współczesny obraz z fragmentami sztuki antycznej.

- **Memy komiksy.** Kto by pomyślał, że z komiksów również można robić memy. Tego rodzaju memy mają w formie krótkiej historyjki obrazkowej przedstawić wybrane momenty z życia, łącząc ze sobą sytuacje abstrakcyjne, często wręcz czarno humorystyczne. Największą popularnością w tego rodzaju memach, aż po dziś dzień szczyci się internetowy komiks „*Cyanide & Happiness*” tworzony przez trzech Amerykanów (do 2014 roku było ich czterech) od 26 stycznia 2005 roku. Tworzone w języku angielskim mają swoją publikę, również w Pol-

sce, gdzie tłumaczone są na nasz rodzimy język. Przedstawiają one codzienne sytuacje zakończone z reguły dość mrocznym zwrotem akcji.

- **„Hanuszki”**. Dość osobliwy rodzaj memów porównywalny bardziej z demotywatorami niż śmiesznymi obrazkami. Swoje początki miały na stronie *demotywatory.pl* poświęconej głównie tego typu obrazkom, a pierwszą osobą, która wprowadziła w obieg tego typu memy był użytkownik wymienionego portalu o pseudonimie hanusz, stąd właśnie nazwa tego rodzaju memów (Wrzałik, 2021). Charakterystycznymi cechami dla tego formatu to: utworzenie mema na czarnym tle, występowanie gier słownych, abstrakcyjny, irracjonalny wręcz humor, obecność błędów ortograficznych potęgujących abstrakcję mema oraz przekłamania dotyczące podmiotu danego mema. Przykładem użycia gry słownej w tego rodzaju mema jest, chociażby, zamienienie nazwiska założyciela Tesli – Elona Muska – na podobnie brzmiące słowo w języku polskim, którym jest mózg, gdyż jak każdy zdaje sobie sprawę, często zmiękczone są litery z oraz g, przez co brzmią one jak s oraz k. Dodając do tego tekst, chociaż w pewnym stopniu nawiązujący do osiągnięcia lub porażki danej osoby, w łatwy sposób możemy stworzyć „hanuszka”.
- **Memy porównawcze**. Temat tych memów był już pokrótce poruszany w pierwszym omówionym zbiorze memów. Są to memy, które istnieją od dawien dawna i cały czas ewoluują, pomimo pozostawienia tego samego schematu. Polegają one na zestawieniu ze sobą konkretnych postaci, idei zjawisk, w celu pokazania podobieństw lub przeciwieństw między nimi. Mogą stanowić one parodię porównań tworzonych „na serio”. Popularność zyskały memy wpisujące się w schemat z dopiskiem „Jeżeli to pamiętasz, to miałeś super dzieciństwo” i ze zdjęciem z przeszłości, pokazującym coś, co ma wywołać w odbiorcy uśmiech, ale i nostalgię, jak chociażby zdjęcie z czasów, gdy cena za litr paliwa oscylowała w granicy 2 zł.

Meme marketing

Posiadając już chociaż podstawową wiedzę na temat memów nietrudno zauważyć, że pełnią one głównie funkcję humorystyczną jak i pewnego rozpraszacza lub zapychacza wolnego czasu. Mimo wszystko niektóre firmy znalazły sposób, aby w szerszym stopniu wykorzystać potencjał memów i zwiększyć zainteresowanie swoimi produktami wśród szerszej publiczności. W tym przypadku na scenę wkracza *meme marketing*. Jest to strategia marketingowa, polegająca na użyciu memów do promo-

wania własnej marki i jej pomysłów/produktów. Często wykorzystywana w ramach *Real Time Marketingu (RTM)*. Najprościej rzecz ujmując, pod RTM kryje się wykorzystywanie aktualnie panujących trendów lub wydarzeń, zwłaszcza tych głośnych, w celu humorystycznego wykorzystania w celach marketingowych. Jedną z firm, która wręcz po mistrzowsku wykorzystuje RTM, jest gigant meblowy IKEA. Wykorzystali oni między innymi taką sytuację jak prezentacja nowego produktu firmy APPLE, czyli nowego komputera, który oprócz niebotycznej ceny, przypominał wyglądem tarkę kuchenną. No bo w końcu, po co mamy przepłacać kilka tysięcy za tarkę, jak w IKEI możemy nabyć ją za dwucyfrową cenę (Łukasik, 2022). Inną firmą, która równie dobrze radzi sobie z wykorzystaniem *meme marketingu* jest Lidl. W mediach społecznościowych umieszczają posty dotyczące ich produktów, często nawiązując do popkultury, poprzez zmianę imienia amerykańskiego rapera tak, by pasowała do reklamowanego produktu, lub wykorzystując aktualnie panujące trendy. Oczywiście wykorzystanie mema w kampanii reklamowej nie zawsze wiąże się z sukcesem, gdyż nieumiejętne wykorzystanie panującego trendu może w łatwy sposób przynieść efekt przeciwny od zamierzonego.

Jak stworzyć mema?

Jak wiadomo, memy nie biorą się znikąd. Ale czy aby stworzyć mema, potrzebne jest specjalne zatrudnienie, odpowiednie środki finansowe lub odpowiedni sprzęt? Otóż zdaniem autora – odpowiedź jest prosta i brzmi – nie. Mem może stworzyć dosłownie każdy i nie wymaga to wielkiego nakładu sił, trzeba jedynie odnieść się do zaledwie czterech kroków. Po pierwsze, potrzebny jest pomysł, bez tego, nie będziemy w stanie niczego stworzyć. Po drugie, nie trzeba tworzyć całkowicie nowych schematów, by powstał mem – wystarczy wykorzystać te już istniejące, warto jednak zrobić małe rozeznanie, czy ktoś już jednak naszego pomysłu nie wykorzystał. Po trzecie, potrzebna jest baza pod mem, czyli odpowiednie zdjęcie. Znaleźć odpowiedni format pod mem nie jest trudno. Internet jest pełen różnego rodzaju zdjęć sytuacyjnych lub gotowych schematów, co w znacznym stopniu ułatwia znalezienie podwalin pod mema. Po czwarte potrzebny jest tekst, najlepiej pasujący pod zdjęcie. Jeżeli jest się osobą, która dopiero co wkracza w świat memów lub traktuje to pod kątem zwykłego przeglądania śmiesznych obrazków, byleby zabić czas, to nie obejdzie się bez tekstu. Oczywiście, bardziej rozeznanne grono fanów danego schematu będzie potrafiło same dopowiedzieć sobie tekst pasujący pod konkretny obrazek, ale po co mamy

się w taki sposób przemęczać. Znając już te cztery kroki potrzeba już jedynie czegoś, co pozwoli nam zebrać wszystko w jednolitą całość. Do tego wystarczy wykorzystać najprostsze programy do obróbki graficznej, chociażby MS Paint, lub skorzystać z opcji edytowania zdjęć na telefonie lub smartfonie. Oprócz tego istnieją odpowiednie strony i aplikacje działające na zasadzie generatorów, często nawet podpisując zdjęcia, by ułatwić nam utworzenie mema.

Jaka jest rola memów?

Zdaniem autora memy mogą pełnić szereg różnorodnych ról, w tym humorystyczne i marketingowe. Jednocześnie, prócz bycia formą reakcji na wydarzenia z otaczającego nas świata, mogą być również zobrazowaniem naszych emocji i poglądów. Tworząc mema, przelewamy jakąś część siebie, dzieląc się naszym poczuciem humoru z innymi, mając nadzieję na wywołanie uśmiechu na twarzach innych. Z drugiej strony te negatywne emocje można także przelać w mema, tworząc coś, co może przyjąć formę sprzeciwu wobec nieprawości świata. Memy potrafią również działać niczym środek ułatwiający komunikację międzypokoleniową oraz ogólnie rozumianą komunikację. Coraz więcej ludzi zaczyna mieć styczność z memami, przez co bariera wieku osób interesujących się śmiesznymi obrazkami jest coraz bardziej pokonywana. Powoli zaczyna dochodzić do momentu, w którym dzieci zaczynają pokazywać memy swoim rodzicom, dziadkom, wujostwu i vice versa. Memy potrafią działać jako środek łączący zainteresowania między pokoleniami. W przyszłości możemy dojść do momentu, w którym oglądanie memów wśród osób o znacznej różnicy wieku stanie się naturalne. Tak samo jest przecież w ogólnie rozumianej komunikacji. W obiegu występuje multum tak zwanych „*reaction memes*”, które wykorzystywane są jako reakcje na konkretne wiadomości bądź wydarzenia. Z reguły jest to jeden obrazek z jednym tylko zdaniem, ale pasujący do odpowiedniej reakcji. Przykładem tego, oprócz wcześniej wymienionego „*Hello There*”, może być fragment z filmu z 2019 roku „*Joker*”, w którym to główny bohater grany przez Joaquina Phoenixa, paląc papierosa, wypowiada słynne „*You wouldn't get it*” znaczącego dosłownie „nie zrozumiesz tego”. Zaczyna dochodzić do momentów, w których zamieniamy wiadomości tekstowe na właśnie takie memy. Sprawia to, że komunikujemy się w sposób szybszy, ale i potrafi wywołać uśmiech na twarzy odbiorcy. Co za tym wszystkim idzie, memy przestają być jedynie głupimi obrazkami, a zaczynają stanowić integralną część naszego życia.

Bibliografia

- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I*. Cambridge (MA)/Oksford: Blackwell.
- Dawkins, R. (1976). *The Selfish Gene*. Oksford: Oxford University Press.
- Kamińska, M. (2011). *Niečne memy. Dwanaście wykładów o kulturze internetu*. Poznań: Galeria Miejska Arsenal.
- Łukasik, N. (2022). *Meme marketing, czyli czas wziąć memy na poważnie*. Pobrane z: <https://kulturoteka.tumblr.com/post/672387980465438721/meme-marketing-czyli-czas-wziac-memy-na-powaznie>.
- Wanat, G. (2016). *Co ma Hadrian do Trumpa? Historyczne memy w kulturze współczesnej*. Pobrane z: <https://histmag.org/Historyczne-memy-oraz-ich-wykorzystanie-w-kulturze-wspolczesnej.-14038>.
- Wprost.pl. (2018). *Ten obrazek okrzyknięto pierwszym memem w historii. Zabawny?*. Pobrane z: <https://www.wprost.pl/swiat/10118590/ten-obrazek-okrzyknieto-pierwszym-memem-w-historii-zabawny.html>.
- Wrzalik, Ł. (2021). *Memy internetowe – skąd się wzięły i jak się rozwijały? Jakie są rodzaje i najpopularniejsze memy? Jak stworzyć własnego?*. Pobrane z: <https://geex.x-kom.pl/lifestyle/memy-internetowe-historia-definicja-gatunki-tworzenie/>.

